สรุปบทเรียนจากการพัฒนาความรู้

รอบการประเมินที่ 2
ปีงบประมาณ พ.ศ. 2569

หลักสูตร Digital Literacy: ความฉลาดทางดิจิทัล (Digital Intelligence)

จัดทำโดย นายพนัสบดี ธัชโอภาส
ตำแหน่ง นักวิชาการคอมพิวเตอร์ชำนาญการพิเศษ

๑. Digital Identity อัตลักษณ์ดิจิทัล

๑.๑ โลกดิจิทัล คือโลกเสมือนที่สร้างขึ้นจากอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ที่สามารถทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้เสมือนเป็นโลกความจริง โดยสามารถเข้าถึงได้เฉพาะสมาชิกที่เป็นพลเมืองเท่านั้น

ข้อได้เปรียบของโลกดิจิทัลเมื่อเทียบกับโลกความจริง คือความสะดวกในการสื่อสาร เผยแพร่ และเข้าถึงข้อมูล โดยไม่มีข้อจำกัดด้านระยะทาง แต่มีข้อเสียเปรียบในเรื่องการถ่ายทอดความรู้สึกระหว่างกัน และไม่สามารถถ่ายทอดประสบการณ์ที่เกี่ยวกับการลงมือกระทำเองได้

มารยาทในโลกดิจิทัล ได้แก่ ใส่ใจและให้เกียรติกัน แบ่งปันเฉพาะสิ่งดี ๆ อย่างสร้างสรรค์ ปฏิบัติตามกฎของชุมชน ไม่ใช้ถ้อยคำรุนแรง เสียดสี ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลก่อนเผยแพร่ ไม่ใช้โซเชียลมีเดียให้ร้ายผู้อื่น ขออนุญาตก่อนนำข้อมูลผู้อื่นไปใช้ ไม่ควรเผยแพร่ข้อมูลส่วนบุคคลมากเกินไป เป็นต้น

๑.๒ อัตลักษณ์ดิจิทัล คือภาพลักษณ์และตัวตนบนโลกดิจิทัล โดยแบ่งเป็นสิ่งที่เป็นข้อมูลเดียวกับโลกความจริง ได้แก่ ชื่อ-นามสกุล รูปภาพ วันเดือนปีเกิด เลขบัตรประชาชน และที่เกิดจากกิจกรรมบนโลกดิจิทัล เช่น บัญชีและรหัสผ่าน สถานที่เช็คอิน พฤติกรรมและประวัติการใช้งาน ประวัติการค้นหาข้อมูล

อัตลักษณ์ดิจิทัล จะส่งผลต่อผู้ใช้งานในโลกความจริงเสมอ ดังนั้นจึงควรตระหนักว่าสิ่งที่เราเผยแพร่ในโลกดิจิทัลจะคงอยู่ตลอดไป ควรคิดให้ดีก่อนโพสต์ อย่าแชร์ข้อมูลส่วนตัวมากเกินไป ให้ตระหนักว่าทุกอย่างบนโลกออนไลน์มีเจ้าของ ปกป้องรหัสผ่านให้ดี และตรวจสอบตัวตนของเราบนโลกดิจิทัลเสมอ

๑.๓ ความเป็นส่วนตัว ข้อมูลส่วนตัว คือ ข้อมูลส่วนบุคคลที่สามารถเผยแพร่ได้ ไม่เป็นอันตราย เช่น ชื่อจริง ชื่อเล่น เพศ พี่น้อง อาหารที่ชอบ สัตว์เลี้ยง ฯลฯ ในขณะที่ข้อมูลส่วนบุคคลคือข้อมูลที่ไม่ควรเปิดเผยเนื่องจากประเด็นด้านความปลอดภัย เช่น เลขบัตรประชาชน ที่อยู่ วันเกิด หมายเลขโทรศัพท์

เพื่อความปลอดภัย ไม่ควรตั้งค่าโพรไฟล์เป็นสาธารณะ ตั้งค่าการเข้าถึงอุปกรณ์อย่างเหมาะสม ทำความเข้าใจเงื่อนไขและข้อตกลงในการใช้งานโปรแกรมต่าง ๆ ก่อนใช้งาน และตั้งรหัสผ่านให้มีความปลอดภัย

โดยมีกฎหมาย PDPA ที่คุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล กำหนดโทษทั้งทางอาญา ทางแพ่ง และทางปกครอง

๒. Digital Use การใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม

๒.๑ การใช้เทคโนโลยีอย่างสมดุล การใช้เวลาบนหน้าจอมากเกินไปมีผลต่อร่างกาย เช่น ปวดหลัง ปวดคอ สายตาเสีย นิ้วล็อค และอาการเครียด ควรจัดสมดุลในการใช้งานและบริโภคเนื้อหาที่เหมาะสม น่าเชื่อถือทันสมัย มีประโยชน์ ไม่สร้างความขัดแย้งหรือกระทบกระเทือนความรู้สึกและจิตใจ หากเสพติดเนื้อหาออนไลน์จะมีผลกระทบต่อร่างกาย เช่น ภาวะซึมเศร้า อาการวิตกกังวล ขาดความยับยั้งชั่งใจ หรือต่อต้านสังคม

๒.๒ การเอาใจเขามาใส่ใจเราทางดิจิทัล

กรณีที่ ๑ คนใกล้ชิดโพสต์ข้อความสิ้นหวัง หมดกำลังใจในการทำงาน

สิ่งที่ควรทำ - แสดงความคิดเห็นอย่างจริงใจและตรงไปตรงมา โดยตระหนักว่าเราไม่ได้สื่อสารกับบุคคลนั้นเท่านั้น แต่ยังมีอีกหลายคนที่เป็นเพื่อนเขา ควรระมัดระวังก่อนแสดงความคิดเห็นเพื่อหลีกเลี่ยงดราม่า

สิ่งที่ไม่ควรทำ - แสดงความคิดเห็นหยอกล้อ อาจจะเป็นการจี้ปมในใจหรือทำให้ตีความเจตนาผิด

กรณีที่ ๒ เพื่อนของเพื่อนกดโกรธในภาพการแต่งงานของเรา

สิ่งที่ควรทำ - นิ่งเฉย ให้ถือว่าเป็นการกดผิด มีวิจารณญาณในการตีความ

สิ่งที่ไม่ควรทำ - โวยวาย ต่อว่า ตำหนิ ทั้งต่อหน้าในในโพสต์ หรือเอาไปนินทาลับหลัง

กรณีที่ ๓ เพื่อนสนิทโพสต์ว่าตกงาน

สิ่งที่ควรทำ - โพสต์ให้กำลังใจ และให้คำแนะนำในช่องทางส่วนตัว

สิ่งที่ไม่ควรทำ - คอมเมนต์สั่งสอน หรือสื่อในเชิงลดทอนกำลังใจหรือซ้ำเติม

ข้อควรระวังในการโพสต์เนื้อหาหรือรูปภาพ คือ ประเด็นเรื่องลิขสิทธิ์ และการใช้เนื้อหาหรือรูปภาพที่มีความรุนแรง หรือก่อให้เกิดความขัดแย้งด้านความเชื่อและศาสนา

๓. Digital Security การจัดการความปลอดภัยในโลกดิจิทัล

สิ่งที่เปิดช่องให้เกิดภัยคุกความทางไซเบอร์ได้แก่ การตั้งรหัสผ่านที่ง่ายเกินไป โปรแกรมรักษาความปลอดภัยไม่ทำงานหรือทำงานไม่เต็มประสิทธิภาพ และผู้ใช้งานประมาท เปิดช่องให้โดนโจมตี

ผลกระทบจากภัยคุกคามทางไซเบอร์ มีผลต่อตัวบุคคล ซึ่งเป็นการนำข้อมูลส่วนบุคคลไปแอบอ้าง หาผลประโยชน์ หรือทำลายความสัมพันธ์ และต่ออุปกรณ์และระบบต่าง ๆ ซึ่งเป็นการโจมตีอุปกรณ์และระบบเพื่อเข้าถึงการควบคุมอุปกรณ์ ระบบ หรือข้อมูลภายใน เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

การล่วงละเมิดทางไซเบอร์ คือ การแสดงพฤติกรรมที่สร้างความเสียหายให้กับผู้อื่น บนเครือข่ายออนไลน์ ทั้งที่เป็นการก่อกวนโดยไม่มีสาเหตุ การกลั่นแกล้งเล็ก ๆ น้อย ๆ หรือมีเจตนาร้ายโดยตรง

ในการท่องโลกดิจิทัลควรจะตรวจสอบก่อนรับคำขอเป็นเพื่อน บล็อคคนที่ทำให้รู้สึกไม่ปลอดภัย คิดให้รอบคอบก่อนแชร์ข้อมูลใด ๆ ลงในโซเชียลมีเดีย และ ไม่ควรตกลงไปพบคนที่รู้จักบนโลกออนไลน์โดยลำพัง

๔. Digital Literacy ด้านการรู้เท่าทันดิจิทัล

๔.๑ การใช้งานสื่อสารสนเทศ เมื่อได้รับข้อมูลแล้วควรประเมินคุณภาพของข้อมูลก่อนนำไปใช้ เช่น ความทันสมัยของข้อมูล ความถูกต้องตรงตามความต้องการใช้งาน ประเมินว่าข้อมูลนั้นเป็นข้อเท็จจริงหรือข้อคิดเห็น ผู้เขียนเป็นผู้เชี่ยวชาญในด้านนั้นหรือไม่ และมีเจตนาในการเผยแพร่ข้อมูลเพื่ออะไร

๔.๒ ผู้จัดทำสื่อและสารสนเทศ การผลิตและใช้งานข้อมูลดิจิทัลควรคำนึงถึงลิขสิทธิ์ ทั้งในมุมของผู้ใช้งานที่ไม่ควรละเมิดลิขสิทธิ์ของบุคคลอื่น และในมุมของผู้ผลิตที่ควรคำนึงถึงขอบเขตการให้อนุญาตใช้งานโดยอ้างอิงตามหลัก Creative Commons

ก่อนนำสื่อดิจิทัลไปใช้งานต่อไป ขอให้พิจารณาก่อนว่าแหล่งต้นฉบับอนุญาตหรือไม่ แต่หากเป็นผลงานสร้างสรรค์ของตนเอง หรือเป็นการใช้งานเพื่อการศึกษาหรืองานวิจัย หรือมีสัญลักษณ์ CC ที่อนุญาตให้เผยแพร่เพื่อการค้า ก็จะถือว่าสามารถนำไปใช้ได้

๕ Digital Communication ด้านการสื่อสารดิจิทัล

๕.๑ ร่องรอยดิจิทัล คือข้อมูลพฤติกรรมการใช้งานดิจิทัลที่ระบบบันทึกไว้ เช่น ประวัติการค้นหาข้อมูล การโพสต์ข้อความ การพูดคุย การแสดงความคิดเห็น การแชร์ข้อมูลต่าง ๆ

ร่องรอยดิจิทัลเชิงบวก คือการโพสต์อย่างสร้างสรรค์ เป็นข้อเท็จจริง ใช้ถ้อยคำสุภาพ และมีการค้นหาข้อมูลที่เป็นประโยชน์และสร้างสรรค์ ส่วนร่องรอยดิจิทัลเชิงลบ คือการโพสต์พาดพิงผู้อื่นในทางเสื่อมเสีย ใช้ถ้อยคำไม่สุภาพ และมีการค้นหาข้อมูลที่ไม่เป็นประโยชน์หรือไม่สร้างสรรค์

๕.๒ การมีปฏิสัมพันธ์และการสร้างความร่วมมือ คือการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการสื่อสารและร่วมมือกันทำงาน ทั้งที่เป็นการโทรศัพท์ พิมพ์ข้อความ หรือวิดีโอคอลผ่านช่องทางส่วนตัวกับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือทำการสื่อสารผ่านกลุ่มทั้งที่เป็นแบบสาธารณะและแบบไม่เป็นสาธารณะ

ข้อสรุปและแนวคิดในการประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาองค์การ

ควรส่งเสริมให้บุคลากรของกรมพัฒนาที่ดินทุกระดับได้เรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องความฉลาดทางดิจิทัล เพื่อให้สามารถใช้งานด้านต่าง ๆ บนโลกดิจิทัลได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม ปลอดภัย และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง

ความรู้เรื่องความฉลาดทางดิจิทัลจะมีประโยชน์ต่อผู้ใช้งานในแง่มุมต่าง ๆ ดังนี้

๑. ทำให้ได้ประโยชน์จากการใช้งานโลกดิจิทัล รู้จักการเลือกเสพข้อมูลที่เหมาะสมและสร้างสรรค์ ไม่ส่งผลกระทบทั้งต่อร่างกาย จิตใจ และการดำรงชีวิต

๒. ช่วยปกป้องจากอันตรายที่มาจากการใช้งานโลกดิจิทัล เช่น การถูกขโมยข้อมูล การถูกคุกคามทางไซเบอร์ รวมถึงการปกป้องตัวเองจากอันตรายในโลกจริงอันเกิดจากการเปิดเผยข้อมูลส่วนตัวที่มากเกินไปจนเปิดช่องให้ผู้ประสงค์ร้ายเข้าถึงตัวจริงได้

๓. ช่วยให้ทราบหลักการปฏิบัติตนที่เหมาะสมบนโลกดิจิทัล รู้จักมารยาทในการสนทนาและแสดงความคิดเห็น วิธีปฏิบัติตนในชุมชนดิจิทัล ข้อควรระวังในการเผยแพร่ข้อมูล และเรื่องลิขสิทธิ์ของข้อมูลบนโลกดิจิทัลและขอบเขตการนำไปใช้ที่ถูกต้องและไม่ละเมิดสิทธิ์ของผู้อื่น เพื่อให้เกิดประสบการณ์ที่ดีทั้งต่อตนเองและบุคคลอื่น ๆ ในสังคม

แหล่งที่มา

หลักสูตร : Digital Literacy: ความฉลาดทางดิจิทัล (Digital Intelligence)
ด้านการพัฒนา : ☑ **ทักษะด้านดิจิทัล**
บรรยายโดย : อารารย์สุมนฒ์ จิรพัฒนพร ตำแหน่ง หัวหน้ากลุ่มงานวิชาการคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
หน่วยงานผู้รับผิดชอบ : สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน) (สพร.)
วิธีการพัฒนาตนเอง : e-learning
วันที่ได้รับการฝึกอบรม : 25 ส.ค. 2569) **สถานที่ :** กรมพัฒนาที่ดิน